Florica Dimitrescu

UN PROIECT DESCHIS – CAZUL MEDICINEI

Colegei de catedră de la Facultatea de Litere a Universității din Bucureşti, Adriana Stoichițoiu, împreună cu cele mai dragi urări pentru o frumoasă aniversare!

În anul 2019, în volumul *Omagiu*, închinat la 90 de ani colegului nostru, profesorul academician Grigore Brâncuş, i-am dedicat un articol intitulat *Un îndemn lexicografic*, destinat a atrage atenția asupra a numeroase cuvinte sau sintagme lexicale noi cuprinse în *Anuarul Academiei Române* pe anul 2018 care nu figurează în DEX, dicționarul ce ar trebui să se găsească în orice casă şi, cu atât mai mult, într-o casă cu copii de şcoală. Sigur că a trecut prea puțin timp de atunci ca să se poată începe, concret, activitatea la aspectul semnalat; cu răbdare, sperăm, însă, că semnalul de alarmă tras să se fi auzit unde trebuie şi, cât de curând, să vedem o nouă ediție a DEX-ului în care măcar o parte dintre termenii semnalați acolo să-şi găsească locul cuvenit. Ca un corolar la *Anuar*, am ținut să parcurgem şi articolele ce conțin prezentările făcute membrilor Academiei Române în ultima ediție a *Dicționarului Academiei* realizat de membra corespondentă a Academiei Române, excelenta istorică Dorina Rusu, autoare a numeroase volume despre activitatea prezentă sau trecută a acestei importante Instituții. Ca şi în *Anuar*, însă, ne-am izbit de aceeaşi problemă, uneori de aceleaşi sau de alte cuvinte utilizate de membrii Academiei Române în lucrările lor, dar inexistente în dicționarele noastre şi, în special în DEX, ceea ce pare curios. Este normal ca termenii folosiți în lucrările lor de specialitate să apară exclusiv în dicționarele disciplinelor pe care membrii Academiei Române le slujesc de ani buni de zile şi să nu fie cunoscuți de cât mai mulți români? Este de înțeles că atunci când apare un nou concept, un nou instrument de lucru în știință etc. acesta nu poate fi cuprins i m e d i a t într-un dicționar de largă suprafață, dar unul de acest tip ar trebui „împrospătat" la câțiva ani. De exemplu, în Franța, *Larousse-ul* şi *Petit Robert*-ul apar anual, cu o nouă ediție, primăvara. Sigur că situația economică a țării noastre nu ne-ar permite acest ritm (dorit!), dar măcar odată la cinci ani ar fi necesar un nou DEX...

Evident că, astfel, avem cel puțin două dicționare, unul ştiințific propriu-zis, consultat, în genere, de specialişti de un anumit nivel, şi altul, de tipul DEX-ului, care se adresează marilor mase ce doresc să se informeze, pentru a fi, cât de cât, la

LR, LXIX, nr. 1, p. 119–125, Bucureşti, 2020

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

zi cu progresele în diferitele domenii care ar fi normal să fie reflectate şi în DEX. Conceptual, ambele definiţii, din DEX şi, de pildă, dintr-un dicţionar medical specializat, trebuie să aibă acelaşi scop, să dea oricui doreşte o definiţie corectă, de exemplu a unei maladii. Dar limbajul va fi, într-un fel diferit: în cazul DEX-ului se va utiliza un lexic pe înţelesul tuturor, care să nu pună probleme de „înţelegere", a descrierii bolii respective în liniile ei esenţiale. În acest timp, într-un dicţionar de specialitate precum un dicţionar m e d i c a l, va fi utilizat un limbaj specializat, odată ce, de această dată, se adresează unor persoane avizate care, prin studiile lor, cunosc terminologia medicală. De exemplu ştiu etimologia unor cuvinte chiar de curând utilizate într-o nouă specialitate medicală care nu le vor pune probleme de „înţelegere". Astfel, definiţia va fi lărgită, se vor da amănunte, unele subtilităţi de care un medic trebuie să ţină seama, pe când omul obişnuit nu are nimic de a face cu acestea şi, deci, nu-l interesează, dar într-un dicţionar de tipul DEX-ului va putea avea o viziune generală asupra unei anumite boli. În ceea ce ne priveşte, pledăm ca o serie de termeni precum cei amintiţi în *Omagiu* să fie incluşi în DEX cu definiţii expuse într-un limbaj obişnuit, comun, pentru a nu fi lăsat de o parte omul aşa-zis „de pe stradă", care vrea şi el să afle de ce boală suferă el însuşi sau cineva din anturajul său, să aibă şi el un instrument de încredere pe care să-l consulte când se întâmplă să aibă nevoie. Se înţelege, astfel, de ce am ţinut să „începem" acum şi aici cu domeniul medical, probabil cel mai „aproape" de fiecare dintre noi în raport cu celelalte, deşi nu trebuie neglijate nici alte arii largi, cum ar fi cel tehnic sau cel economic, de care se „izbeşte" aproape zilnic fiecare dintre noi...

Dar, pentru a se realiza în bune condiţii un nou DEX, insistăm că ar fi necesar ca, pe lângă redactorii obişnuiţi ce elaborează diversele dicţionare în lucru la Institutele de lingvistică din ţară – de ex. la DEX sau la DA –, să existe câţiva specialişti în n o m e n c l a t u r ă, cum era pe vremuri, la Institutul de Lingvistică din Bucureşti, regretatul nostru coleg Constant Maneca, membru într-un comitet de oameni de ştiinţă din toate domeniile, ce aveau în grijă noile denumiri, precum şi definiţiile şi explicaţiile de toate felurile ale acestora. Astfel, ar fi imperios trebuitor un bun cunoscător al limbilor elină şi **latină,** care, astfel, ar putea dovedi că aceste două limbi numai „moarte" nu pot fi denumite, odată ce din ele se „construiesc" şi astăzi cuvinte noi cu caracter ştiinţific, unele de largă suprafaţă, de exemplu în medicină sau în farmacie, sau de mai mică amplitudine, să zicem, de exemplu, în domeniul fotografic. De asemenea, dintre limbile actualmente vii ar fi obligatoriu să figureze specialişti în cel puţin trei grupuri de idiomuri – romanice, germanice şi slave –, care să vegheze la noile creaţii ale unor ramuri ştiinţifice inovatoare.

Se ştie că la Academia Română există o *Comisie de terminologie pentru ştiinţele exacte*, condusă de acad. Mihai-Viorel Bădescu (v. *Anuarul* 2018, p. 70), dar ne întrebăm de ce această comisie se rezumă exclusiv la „ştiinţele exacte", când

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

secțiile Academiei sunt extinse şi la alte domenii ştiințifice. Oricum, opinăm că într-o astfel de comisie ar fi normal să se afle şi un specialist în lingvistică.

*

Începem discuția relativă la terminologia ştiințifică cu situația din m e d i c i n ă din simplul motiv că oricare dintre noi are sau va avea de a face cu acest domeniu al ştiinței mult mai des decât cu zona altor ştiințe.

Secția de ştiințe medicale este a zecea în *Anuarul Academiei* din anul 2018, p. 36, şi este alcătuită din 19 membri, având ca preşedinte pe acad. **Victor Voicu.** La fiecare membru al Academiei Române din acest domeniu am întâlnit sintagme medicale şi termeni independenți, unii dintre ei relativ cunoscuți în limbajul obişnuit (cum ar fi *scleroza în plăci* sau *fertilitatea in vitro*), iar alții deloc cunoscuți, având în comun faptul că în DEX 2016, deci ultima ediție a acestuia, nu figurează sau, probabil în unele cazuri, ne-au scăpat nouă din vedere, fapt cu totul reprobabil, dar pentru care ne cerem, încă de pe acum, scuzele de rigoare.

Secția medicală are 8 membri titulari:

Acad. **Gheorghe Benga,** medicină moleculară, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 170–172, unde sunt înregistrați termeni sau sintagme medicale precum: *biologie celulară, biologie moleculară, biomembrană, liposom, aminoacidopatie, aquaporină* (termen introdus în limbajul medical de autor), *medicină moleculară, scientometrie.*

Acad. **Costin E. Cernescu,** virusologie, care figurează în Rusu, MAR, la p. 331, cu următoarea terminologie specifică: *virus rugeolos, neuroviroză, panencefalită sclerozantă subacută, scleroză în plăci, viroze cu potențial bioterorist, gazde imunocompetente şi imunodeprimate, medicină translațională*.

Acad. **Leon Dănăilă,** neurochirurgie, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 470–472, unde s-au înregistrat termenii sau sintagmele de mai jos: *microneurochirurgie, operații psihochirurgicale, microscopie electronică, anevrisme intracraniene, biopsii vasculare cerebrale, sistemul arterial verebrobazilar, anastomoză extra-intracraniană, analizare electrono-microscopică, cordocit* (o nouă celulă cerebrală descoperită de L.D.), *tehnica microneurochirurgicală* (introdusă în țară de L.D.), *Psihoneurologie* (titlul unui volum de L.D.), *tromboembolism, Apoptoza* (idem, titlu), *Hemoragia subarahnoidiană anevrismală* (idem.).

Acad. **Nicolae Ghilezan,** medic, care figurează în Rusu, MAR, la p. 673, cu o serie de termeni sau sintagme precum: *radioterapie oncologică, dozimetria radiațiilor, dozimetria clinică, Cobaltoterapia* (titlul unui volum de N.G.), *îndreptar de radioterapie antitumorală* (idem).

Acad. **Constantin Ionescu-Târgovişte,** boli de nutriție-diabet, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 825–826 cu următoarea terminologie medicală: *genetică diabetologică, Stările hiperosmolare* (titlul unui volum de C.I.-T.), *proiect multicentric, explorări neurofiziologice, genetică diabetologică, Particularitățile*

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

fenotipice la femeie (idem, titlu), ca şi medicamente antidiabetice realizate de autor: *Fitodiab, Fitolip, Neuromion, Retinofort.*

Acad. **Constantin Popa,** neurologie, care figurează în Rusu, MAR II, la p. 378–379, cu numeroşi termeni sau sintagme ale specialității sale: *boli neurovasculare, explorări neurofiziologice, studii multicentrice, compartimentul neurovascular, neurotrofină, citokinele inflamatorii, „perfuzia de lux", sindromul de hemoabatare, ocluziile arteriale cervico-cerebrale, tranzit transcerebral, semnalele microembolice cerebrale, zona de mismatch, „unitățile de stroke", zona de penumbră în stroke, stroke-ul ischemic, conferințe de stroke, boli neurovasculare, neurofiziologie clinică, monoemisie, medicină nucleară, cercetări neurovasculare, epileptologie, neurocardiologie, Gamma-Angio-Encefalografie* (volum apărut sub conducerea lui C.P.), *fiziopatologie nevraxială* (modernizată de C.P. din anul 1996).

Acad. **Ioanei Sinescu,** urologie-chirurgie, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 600–601, având specifică o vastă terminologie precum: *aortografie, endourologie, vasculogenic, vasografie, vaso-vasostomie, vasotomii microscopice, cercetarea neovezicilor de substituție ortotopică, cistectomia radicală, extensie cavo-cardiacă, tumorile uroteliale, stadii locoregionale, tratament multimodal, brahiterapie, cancere prostatice intracapsulare, Cistoplastia de substitut* (volum de I.S.), *Romtransplant, urodinamică*.

Acad. **Victor Voicu,** farmacologie, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 824–825, unde sunt înregistrați termeni şi sintagme ca: *toxicitate COF, mijloace antidotice, fiziopatologia şi patofarmacologia organisamului iradiat, pesticide organofosforice, interfețe membranare*; V.V. este autorul *„teoriei interacțiunilor finite", Vademecum de chimioterapie antineoplazică* (titlul unui volum de V.V.). *Antipsihotice* (idem, titlu), *anestezie sub- arahnoidiană hiperbară, produs anticolinergic, neuropsihofarmacologie*.

Secția medicală are cinci membri corespondenți:

Prof. **Monica Voichița Acalovschi,** gastroenterolog, care, fiind primită în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016.

Prof. **Ovidiu Alexandru Băjenaru,** neurologie, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016.

Prof. **Dumitru Dobrescu,** farmacologie, care figurează în MAR, la pp. 509–510, cu o serie de termeni sau de sintagme precum: *farmacoepidemologie, farmacologie ecologică* (concept elaborat de D.D.), *Gerontofarmacologie* (titlul unui volum de D.D.), 25 de medicamente concepute de D.D. dintre care: *Distonocalm, Calmogen, Cerviron, Romener, Esogest, Clonidină; anhidrază carbonică, substanțe secretagoge, farmacie clinică.*

Prof. **Irinel Popescu,** boli digestive şi transplant hepatic, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 393–394, cu o bogată terminologie medicală ca: *studiu*

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

chimico-patologic, prelevări multiorgane, transplant „domino”, transplant dual, excludere vasculară totală, hepatectomie, abord posterior, mezopancreas, supraspecializare, chirurgie hepato-bilio-pancreatică, secționectomie, oncogenomic, colangiocarcinom, hepatocarcinom, medicină translațională, miniinvaziv.

Prof. **Dragoş Vinereanu,** cardiologie, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016.

Secția medicală are şase membri de onoare din țară:

Prof. **Constantin Bălăceanu-Stolnici,** medic, care figurează în Rusu, MAR, la pp. 141–142, cu termenii şi sintagmele medicale: *neurooftalmologie, neurootologie, neurofiziologie, gnoză, neurobiologie, grup sanitar-epidemic*.

Prof. **Alexandru Beliş,** medicină legală, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016.

Prof. **Leonida Gherasim,** medic cardiolog, care, figurează în Rusu, MAR, la pp. **663–664,** cu următoarea terminologie: *biologia celulară* (disciplină introdusă de L.G. în programa de învățământ), *boala tromboembolică, corelație cardiorenală, cardioneurologică.*

Prof. **Nicolae Hâncu,** medic, care figurează în Rusu, MAR, la p. 784, cu lexeme precum: *lipidologie clinică, dislipidemie.*

Prof. **George Litarcek,** medic, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016.

Prof. **Carol Stanciu,** medic, care, figurează în Rusu, MAR II, la pp. 636–637, cu următoarea terminologie medicală: *origine peptică, refluxul gastroesofagian, ulcer gastro-duodenal, alumino-silicat* (în DEX – *alumosilicat*), *medico-chirurgical*.

Din aceeaşi secție au făcut parte şi medicii:

Muntean Ioan, care figurează în Rusu, MAR II, la pp. 164–165, dar nu apare în lista Secției de ştiințe medicale din *Anuarul* 2018, din cauză că a decedat în acelaşi an; fiind singurul medic în specialitatea obstetrică-ginecologie în secția luată în discuție, am crezut de cuviință să fie trecut aici cu următoarele elemente lexicale medicale: *embriotransfer, uter cicatriceal, fertilizare in vitro, FIV, histeroctomie totală laparoscopică, tratament conservativ al sarcinii cervicale, euroregiunea DKMT.*

Ovidiu Băjenaru, creatorul neurologiei moderne la noi, care, fiind primit în Academia Română în anul 2016, nu a putut figura în Rusu, MAR, apărut în acelaşi an, 2016, dar care, din păcate, a fost răpus de nemilosul COVID-19 în vara anului 2020. Despre acesta au apărut aprecieri deosebite în diverse publicații, dintre care reținem una definitorie din *România literară*, 37, 11 IX 2020, p. 23, scrisă de pana inimoasei critice de artă Marina Constantinescu: „Personalitatea sa a fost mult peste vremuri. Un savant Luminat”...

Dintre toate bolile amintite mai sus, am avut ocazia ca, la persoane apropiate, să am a face, din anii ’50, cu extrem de dureroasa *scleroză în plăci* la o fostă studentă şi, din anii ’60, cu insidiosul *ulcer gastro-duodenal* la soțul meu. De acesta din urmă l-au vindecat pe soțul meu doi doctori admirabili, Octavian

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

Hoancă, de la Spitalul Vasile Roaită, şi colegul său, Titus Popescu, de la spitalul Colentina, care, în acelaşi timp, îl îngrijea şi pe vecinul nostru de casă şi bun prieten, marele matematician Solomon Marcus. Cei doi medici, deveniți, între timp, prietenii noştri de nădejde, s-au stins, ca şi excepționalul matematician, dar amintirea lor rămâne luminoasă cât mai trăim... Oricum, în DEX cele două boli nu sunt înregistrate sub forma lor sintagmatică, aşa cum s-ar cuveni.

Câteva observații cu caracter general referitoare la elementele lexicale semnalate mai sus: cele mai numeroase lexeme cu temă medicală sunt cele independente şi sintagmele, dar primele par a fi cedat încă mai de multă vreme primul loc celor din a doua categorie. Într-adevăr, în ultimul timp, au ieşit la suprafață s i n t a g m e l e din simplul motiv că specialitățile medicinale deja cunoscute s-au ramificat în numeroase specii şi sub-subspecii care, fiecare, se exprimă prin mai multe elemente lexicale, tocmai pentru a se diferenția de celelalte... Exemple se întâlnesc la tot pasul şi se remarcă, *supra,* unde se prezintă sub forma, în principal, a două modalități de formare:

a_1) prin sintagme propriu-zise alcătuite din două elemente lexicale de tipul:

biologie celulară, biologie moleculară, medicină moleculară, scleroză în plăci, medicină translațională, anevrisme intracraniene, radioterapie antitumorală, genetică diabetologică, citokine inflamatorii, sindromul de hemoabatere, zona de mismatch, stroke-ul ischemic, fiziopatologie nevraxială, cistectomie radicală, chimie terapie antineoplazică, farmacologie ecologică, prelevălări multiorgane, transplant „domino”, transplant dual, biologie celulară, corelație cardiorenală, cistoplastia de substituție;

a_2) din trei elemente lexicale:

pancefalită sclerozantă subacută, anastomoză extra-intercraniană, hemoragie subarhnoidiană anevrismală, sistem arterial verebrobazilar;

b) cu ajutorul prefixoidelor, ceea ce se întâmplă foarte des şi anume:

b_1) cu câte un prefixoid, de exemplu: *aminoaciditate, scientometric, neurovitoză* etc.;

b_2) cu câte două prefixoide:

aminoacidopatie, microneurochirurgie antineoplaszică, neuropsihofarmacologie, farmacoepidemologie, hepatobiliopancreatită sau, mai rar:

b_3) cu câte trei prefixoide:

Gamma-angioencefalografie.

În fine, o altă constatare: deşi ne-am referit la o unică ramură ocupațională – medicina – nu ni s-a prezentat decât o singură dată o sintagmă comună, care este una azi foarte răspândită, la „modă”, şi deci era greu de a fi evitată – „*medicină nucleară*”. Altfel, predomină o varietate extraordinară de combinații noi, iar în viitor, indiferent că acestea sunt relativ aproape de noi sau, dimpotrivă, foarte îndepărtate, să ne aşteptăm la infinite şi, poate, extravagante „apropieri” între

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)

teremeni extrem de diferiți. Totul va depinde de varietatea inovațiilor şi de fantezia savanților descoperitori...

Rămânem în aşteptarea noului DEX, în care redactorii să aibă răbdarea de a cuprinde şi **lexemele independente, dar şi sintagmele semnalate aici** şi, probabil, şi la alte boli noi precum, din anul în curs, 2020, COVID-19[1]. Trebuie menționat că Academia Română a publicat în luna august, cu o promptitudine excepțională, excelentul volum *Pandemia COVID-19 în România – Aspecte clinice şi epidemologice*, prin efortul a 45 de medici coordonați de acad. Victor Voicu, acad. Costin Cernescu şi prof. dr. Irinel Popescu, membru corespondent al Academiei Române.

Bucureşti, iunie 2020, cu un adaos privitor la regretatul profesor Ovidiu Băjenaru în septembrie 2020.

BIBLIOGRAFIE

Anuarul 2018 – Academia Română, *Anuar* – 2018, red. responsabil, Bogdan Cristea, Bucureşti, 2018.
DA – Academia Română, *Dicționarul limbii române*, Bucureşti, din 1913.
DEX – *Dicționarul explicativ al limbii române*, Bucureşti, tirajul 2016.
Larousse – *Le Petit Larousse Mustre,* Paris, diferiți ani.
Omagiu – *Omagiu profesorului Grigore Brâncuş la* 90 *de ani*, editori Gh. Chivu, Cătălina Vătăşescu, Bucureşti, 2019.
PR – *Le Petit Robert,* Paris, diferiți ani.
Rusu, MAR – Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române, Dicționar*, 1866–2016, vol. I–II, Bucureşti, 2016.

[1] În ceea ce mă priveşte, pot semnala că, de la începutul anului în curs, pregătesc un articol cu considerații lingvistice asupra bogatei *terminologii* a acestei maladii, care a bulversat întreaga omenire contemporană.

BDD-A31891 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:37 UTC)